

**MADANIYATLARARO KOMMUNIKATIV
KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA MILLIY
QADRIYATLARNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI**

Jabborova Nafisa Hikmatovna

Asman universiteti o'qituvchisi

jabborovan252@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada milliy qadriyatlarning tarbiyaviy emas, aynan didaktik imkoniyatlari ko'rib chiqiladi: ular dars jarayonida qanday material, qanday topshiriq va qanday baholash vositasiga aylanishi mumkinligi tahlil qilinadi. Muallif qadriyat, kompetensiya komponenti, topshiriq va baholash mezonini bir-biriga bog'lovchi didaktik jadvalni taklif qiladi. Ishni amaliyotga joriy etishning besh bosqichi bayon etiladi.

Kalit so'zlar: didaktik imkoniyat, milliy qadriyatlar, topshiriq tizimi, baholash mezon, qiyosiy tahlil, madaniy vositachilik.

Milliy qadriyatlarning tarbiyaviy ahamiyati haqida ko'p yoziladi va bu to'g'ri. Lekin amaliyotda o'qituvchi oldida boshqacharoq savol turadi: shu qadriyatlarni bir yarim soatlik amaliy mashg'ulotda aniq nima qilish kerak? Qaysi topshiriqqa aylantirish mumkin? Natijani qanday baholash kerak?

Bu savollarga javob bo'lmasa, milliy mavzu darsda bezak bo'lib qoladi: o'qituvchi bir-ikki maqol aytadi, slaydga milliy rasm qo'yadi, keyin odatdagi mashqqa o'tadi. Talaba esa buni darsning asosiy qismi emas, kirish qismi deb qabul qiladi.

Shu sababli biz masalani boshqa tomondan qo'yamiz: milliy qadriyat dars uchun ish quroli bo'la oladimi? Tajriba shuni ko'rsatadiki, bo'la oladi — agar uning didaktik imkoniyatlari aniq ajratilsa.

Har qanday til topshirig'iga mazmun kerak. Mazmun bo'lmasa, mashq quruq shaklga aylanadi. Milliy qadriyatlar esa talabaga allaqachon tanish bo'lgan, hech kim o'ylab topishi shart bo'lmagan mazmun beradi.

Bu yerda bitta amaliy ustunlik bor. Talaba notanish mavzuda gapirganda uning diqqati ikkiga bo'linadi: ham nima deyishni, ham qanday deyishni o'ylaydi. Tanish mavzuda esa birinchi savol yechilgan bo'ladi, diqqat til shakliga qaratiladi. Shuning uchun "Mahallamizdagi hashar" mavzusi "Britaniya parlamenti" mavzusiga qaraganda ko'proq nutq hosil qiladi, garchi ikkinchisi ko'proq ma'lumotli ko'rinsa ham.

Amalda bu quyidagicha ishlaydi: har bir dastur mavzusiga bittadan milliy-madaniy kontent tanlanadi. "Oila" mavzusiga — qarindoshchilik atamalari va ularni tushuntirish; "Ovqat" mavzusiga — to'y oshi va uning ijtimoiy ma'nosi; "Sayohat" mavzusiga — mehmon kutish odobi.

Qadriyat darsda ishlashi uchun u topshiriq shakliga kirishi kerak. Quyidagi besh format eng samarali ekani aniqlandi.

Qiyosiy jadval.

Bitta vaziyat olinadi va ikki madaniyatda qanday hal qilinishi solishtiriladi. Namuna sifatida "taklifni rad etish" vaziyatini keltiramiz.

1-jadval. Qiyosiy jadval namunasi: taklifni rad etish

Tahlil jihati	O'zbek muloqotida	Ingliz muloqotida
Rad javobning shakli	Bevosita "yo'q" kam ishlatiladi	Muloyim, lekin aniq rad javob me'yoriy
Sabab aytilishi	Sabab batafsil aytiladi	Qisqa sabab yetarli deb qaraladi

Tahlil jihati	O‘zbek muloqotida	Ingliz muloqotida
Javobni kechiktirish	"Keyin aytaman" keng qo‘llanadi	Noaniq javob noqulaylik tug‘diradi
Takroriy taklif	Taklif bir necha bor qaytariladi	Bir marta rad etilsa, qaytarilmaydi

Talaba jadvalni to‘ldirgach, unga tahliliy savol beriladi: qaysi qiymat har bir ustun ortida turibdi? Odatda javob topiladi — birinchi ustunda munosabatni saqlash, ikkinchisida vaqtga va shaxsiy rejaga hurmat ustun turadi. Shu xulosa topshiriqning asosiy natijasi hisoblanadi.

Tarjimasi yo‘q so‘zni chet tilida izohlash mashqi. "Mahalla" so‘zini "district" deb tarjima qilish ma'noni yo‘qotadi. Talaba uni uch-to‘rt jumlada tushuntirishi kerak. Bu madaniy vositachilik ko‘nikmasini to‘g‘ridan-to‘g‘ri mashq qildiradi.

Qisqa holat beriladi, talabalar sababini topadi. Muhim shart: javobda "kim xato qildi" degan savolga emas, "nima uchun shunday bo‘ldi" degan savolga javob izlanadi.

Talaba o‘z madaniyati vakili rolida xorijlik mehmon bilan suhbatlashadi. Mehmon rolidagi talabaga esa oldindan bir-ikki "noqulay" savol beriladi, masalan: nega bu yerda hamma bir-birining ishiga aralashadi? Shu savolga xotirjam javob bera olish — tayyorgarlikning yaxshi ko‘rsatkichi.

Guruh xorijlik tengdoshlari uchun qisqa taqdimot yoki videoroliklar tayyorlaydi. Loyiha semestrda bir marta bo‘lsa ham yetarli, chunki u o‘rganilgan hamma narsani bir joyga yig‘adi.

Ko‘pincha e'tibordan chetda qoladigan imkoniyat — baholash. Milliy-madaniy topshiriq natijasini kuzatish oson, chunki unda aniq ko‘rinadigan ko‘rsatkichlar bor:

- talaba realiyani stereotipsiz, aniq tushuntira oldimi;
- farqni izohladimi yoki shunchaki baholadimi ("ularniki g‘alati");
- tushunmagan joyida aniqlashtiruvchi savol berdimi;
- suhbatdoshining madaniy holatini hisobga oldimi.

Bu ko‘rsatkichlarning har biri uch darajada (past, o‘rta, yuqori) baholanishi mumkin. Shu tariqa MKK mavhum tushuncha bo‘lmay qoladi, kuzatiladigan natijaga aylanadi.

Yuqoridagi uch imkoniyatni bir tizimga keltirish uchun quyidagi jadvalni taklif qilamiz. Uning yangiligi shundaki, unda qadriyat emas, qadriyatdan kelib chiqadigan didaktik zanjir ko‘rsatilgan: komponent — hissa — topshiriq — baholash. Bu zanjir o‘qituvchiga har bir milliy-madaniy materialni aniq o‘quv natijasiga bog‘lash imkonini beradi.

2-jadval. Milliy qadriyatlarning MKK komponentlari bo‘yicha didaktik zanjiri

MKK komponenti	Qadriyatlarning hissasi	Topshiriq turi	Baholash ko‘rsatkichi
Bilim	O‘z madaniyati haqida tartibli ma‘lumot beradi	Qiyosiy jadval, madaniy lug‘at	Ma'lumotning aniqligi
Talqin ko‘nikmasi	Qiyoslash uchun etalon yaratadi	Tushunmovchilik vaziyati tahlili	Sababni izohlay olishi

MKK komponenti	Qadriyatlarning hissasi	Topshiriq turi	Baholash ko‘rsatkichi
Muloqot ko‘nikmasi	Tushuntirish amaliyotini beradi	Realiyani izohlash, rolli o‘yin	Tushunarli izoh bera olishi
Munosabat	Hurmat va bag‘rikenglikni mustahkamlaydi	Munozara, refleksiv kundalik	Baholashdan tiyila olishi
Tanqidiy anglash	Stereotipni ko‘rishga o‘rgatadi	Esse, loyiha	Stereotipni ajrata olishi

Ishni quyidagi ketma-ketlikda olib borish tavsiya etiladi. Birinchi bosqichda talabalarning dastlabki tasavvurlari aniqlanadi: ular xorijiy madaniyat haqida nimani biladi va qanday stereotiplar bor. Ikkinchi bosqichda dastur mavzulariga mos milliy-madaniy kontent tanlanadi. Uchinchi bosqichda har bir mavzuga topshiriq tanlanadi — qiyosiy jadvaldan loyihagacha. To‘rtinchi bosqich amaliy ish, beshinchisi esa refleksiya va baholashdir.

Refleksiya bosqichini tashlab ketmaslik muhim. Talaba o‘zi nimani bilib olganini, qaysi tasavvuri o‘zgarganini ayta olmasa, dars taassurot bo‘lib qoladi, natija bo‘lmaydi.

Xulosa

Milliy qadriyatlar chet til ta'limida uch darajada ishlaydi: mazmun beradi, topshiriqqa aylanadi va baholash uchun material yaratadi. Ularning didaktik kuchi faqat shu uchala daraja birga rejalashtirilgandagina ro‘yobga chiqadi.

Agar qadriyat faqat mazmun darajasida qolsa, u illyustratsiya bo'ladi. Topshiriq bo'lsa-yu, baholash bo'lmasa, natija ko'rinmaydi. Shuning uchun o'qituvchi uchun eng amaliy qadam — har bir mavzuga bittadan qiyosiy topshiriq va unga mos bittadan baholash ko'rsatkichini oldindan belgilab qo'yishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. — Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
2. Hymes D. On Communicative Competence // Sociolinguistics. — Harmondsworth: Penguin, 1972.
3. Kramsch C. Context and Culture in Language Teaching. — Oxford: Oxford University Press, 1993.
4. Deardorff D. K. (ed.) The SAGE Handbook of Intercultural Competence. — Thousand Oaks: SAGE, 2009.
5. Жабборова, Н. Х. (2024, October). Теоретические основы сравнительного анализа местоимений в русском, английском и узбекском языках. In Uz-conferences (No. 1, pp. 496-499).
6. N.H., J. (2026). Interference in the use of pronouns in foreign language learning: typical student errors and the influence of the native language. *Advances in Science and Humanities*, 2(08), 75-79. <https://doi.org/10.70728/human.v02.i08.016>
7. Jabborova, N. H. (2026). Content, principles and didactic potential of the ethnopedagogical approach in English language teaching. *NOVA: Global Scientific Research*, 1(4), 21–27. <https://doi.org/10.5281/zenodo.23246486>
8. Developing intercultural communicative competence in primary school pupils through an ethnopedagogical approach. (2026). *Qo'qon DPI. Ilmiy Xabarlar Jurnali*, 8(09), 10-16. <https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i09.002>